

PEYAMI SAFA'NIN TÜRK DİLİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN
MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU ROMANININ
ANLATIMINA ETKİSİ

*Ayşe Melda ÜNER**

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en ilgi çekici yazarlarından biri olan ve pek çok edebî türde eserler vermiş bulunan Peyami Safa, dil üzerinde en çok çalışan yazarların da başında gelmektedir. Peyami Safa'nın Türk dilinin özellikleri ve meseleleri hakkında da kapsamlı çalışmaları bulunmaktadır. Peyami Safa, önce Doğu-Batı çatışmasını ele aldığı, daha sonra da psikolojik ve felsefi tarzda yazdığı romanlarında da dili titizlikle kullanmıştır. Psikolojik ve felsefi romanlarından olan Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda seçtiği konu, yarattığı karakterler ve kullandığı anlatım tekniklerinin de yardımlarıyla Türkçe'nin özellikleri ve meseleleri hakkındaki görüşlerini yansıtmayı da başarmıştır. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının bu açıdan da çok dikkate değer bir örneğidir denilebilir. Bu çalışmada, Peyami Safa'nın Türk dili ile ilgili görüşlerinin Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanının anlatımına etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Türkçe'nin özellikleri, Türkçe'nin meseleleri, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanının anlatımı, Peyami Safa'nın Türk dili ile ilgili görüşlerinin Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanının anlatımına etkisi.

Giriş

Peyami Safa, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en ilgi çekici yazarlarından biridir. Pek çok edebî türde eserler vermiş, önce Doğu-Batı çatışmasını ele aldığı, daha sonra da psikolojik ve felsefi tarzda yazdığı romanları ile tanınmıştır. Peyami Safa hakkındaki ilk inceleme kitabının yazarı Cahit Sıtkı Tarancı da Peyami Safa'nın, "bir devrin, bir memleketin, bir zümrenin, bir insanın iç portresi"ni gözler önüne sermeyi esas alan roman anlayışıyla, özellikle çağdaşları arasında, farklı bir yere sahip oldu-

* Yard. Doç. Dr., T.C. Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / unermelda@hotmail.com

ğunu belirtir.¹ Peyami Safa'nın, yazarlığının yanı sıra, Türkçe'nin alfabesi, grameri ve meseleleri hakkında da kapsamlı çalışmaları bulunmaktadır.²

¹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, Son Devrin Meşhur Şair ve Edipleri Serisi: 11, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1940, s. 10-11. Cahit Sıtkı Tarancı, bu kitabını Peyami Safa'ya "otuz dokuz senelik hayatından ve on dokuz senelik yazı faaliyetinden bahsetmesini rica ed[erek]", yani Peyami Safa ile görüşerek hazırlamıştır. Cahit Sıtkı Tarancı, *a.g.e.*, s. 3. Cahit Sıtkı Tarancı'nın kitabı, hem Peyami Safa ile ilgili ilk çalışma olması hem de yazarla görüşülerek hazırlanmış bulunması açısından önem taşımaktadır. Peyami Safa ile hatıralarını veya hatıralarından hareketle Peyami Safa'nın hayatı, sanatı ve eserlerini konu edinen makale veya kitap yazmış diğer dostları arasında Yücel Hacıoğlu, Vecdi Bürün, Ayhan Songar ve Ergun Göze de vardır. Bu isimlerin, bahsedilen şekilde hazırladıkları makale veya kitapları şöyle sıralanabilir: Yücel Hacıoğlu, *Sevenlerinin Kalemile Peyami Safa*, Toprak Yayınları, İstanbul 1962; Vecdi Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1978; Ayhan Songar, "Peyami Safa'dan Birkaç Hatıra", *Türk Edebiyatı*, Sayı: 104, Haziran 1982; Ergun Göze, *Peyami Safa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 750, Türk Büyüklüğü Dizisi: 31, Ankara 1987.

² Peyami Safa'nın Türkçe'nin alfabesi ve grameri üzerine yazdığı kitaplarının künyeleri şöyle sıralanabilir: Peyami Safa, *Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe*, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul 1929; Peyami Safa, *Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat*, 1-5. sınıf, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul 1929; Peyami Safa, *Yeni Talebe Mektupları*, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul 1930; Peyami Safa, *Türk Grameri*, 4-5. sınıf, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul 1931-1934; Peyami Safa, *Okul Grameri (Elkitabı)*, (Gramer Komisyonu'nun direktiflerine göre hazırlanmıştır.), Cumhuriyet Kitabevi, İstanbul 1941-1942; Peyami Safa, *Dilbilgisi/Okul Grameri (Elkitabı)*, Cumhuriyet Kitabevi, İstanbul 1942-1943. Peyami Safa'nın, Türkçe üzerine, künyeleri verilen kitaplarının yanı sıra, bir kısmı bu çalışmada da kullanılan, pek çok makalesi bulunmaktadır. Türkçe üzerine makalelerinin bulunduğu *Objektif 1: Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca* adlı eserinin başında Peyami Safa'nın "Kalemi elime aldığım günden beri Türkçe'nin müdafaası için yazdığım satırları birbirine eklemem, İstanbul-Ankara şimendifer hattından daha uzun olur." cümlesi mevcuttur. (Peyami Safa, *Objektif 1: Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca*, Ötügen Neşriyat A.Ş., İstanbul 1990, bu cümle, eserin ayrıntılı künyesinin verildiği sayfayı takip eden sayfadadır; sayfa numarası yazılı değildir). Peyami Safa, Türk dili ile ilgili kurullara, çalışmalara katılmaya da özen göstermiştir. Beşir Ayvazoğlu, *Peyami: Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı* adlı incelemesinde "Peyami Safa'nın 26 Eylül 1932 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan 1. Dil Kurultayı'na delege olarak katıldı"ğı bilgisini verir. "19 Aralık 1949'da yapılan VI. Dil Kurultayı'nda Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu'na", "8 Şubat 1951 tarihindeki Olağanüstü Kurultay'da Yürütme Kurulu üyeliğine, 18 Temmuz 1954'te yapılan VII. Dil Kurultayı'nda da Yönetim Kurulu asil üyeliğine seçildi"ğini belirtir. Beşir Ayvazoğlu, Peyami Safa'nın 1960 ihtilâlinde sonra Türk Dil Kurumu'ndan çıkarıldığını ifade eder (Beşir Ayvazoğlu, *Peyami: Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, Ötügen Yayınları, Yayın Nu: 400, Kültür Serisi: 139, İstanbul 1998, s. 104, 21 numaralı dipnot). Beşir Ayvazoğlu, incelemesinin "Sancılı Geçiş" başlığını taşıyan dördüncü bölümünde Peyami Safa'nın harf inkılabı hakkındaki görüşlerini de ayrıntılı bir şekilde ele alır (Bkz. Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 89-106).

Nitekim romanlarında da dili büyük bir ustalıklarla kullanır. Peyami Safa'nın, psikolojik ve felsefi romanlarının en çarpıcı örneklerinden olan *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* yazarın, Türkçe'nin özellikleri ve meseleleri üzerinde durduğu romanlarının da başında gelir. Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda, seçtiği konu, yarattığı karakterler ve kullandığı anlatım tekniklerinin de yardımıyla, Türk dili ile ilgili görüşlerini yansıtmayı başarmıştır. Bu çalışmada, Peyami Safa'nın Türk dili ile ilgili görüşlerinin *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanının anlatımına etkisi incelenecektir.

1. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu,³ 1949 yılında yayımlanmış, mistik çizgide bir romandır. Romanın baş karakteri Ferit, annesi ve iki kız kardeşi veremden ölmüş, verem hastası diğer kız kardeşi teyzesiyle yaşayan, Londra'daki babasından ise uzun zamandır haber alamayan bunalımlı bir gençtir. Hayatı pozitivist ilkelere göre algılama çabasıdadır. Nihilisttir. Allah'a ve dine inanmaz. Ancak akılcı yollarla açıklayamadığı olaylar onu şüpheye düşürür, kafasının karışmasına sebep olur. Tıp Fakültesindeki eğitimini dördüncü yılında bırakmış, mizacına daha uygun bulunduğu için Felsefe Bölümünde okumaya başlamıştır. Roman, Ferit'in bunalımlarını ve hayattayken tanımadığı, ancak öteki dünyadan kendisiyle iletişim kuran Matmazel Noraliya⁴ sayesinde bu bunalımlarından kurtularak huzura kavuşmasını konu alır.

³ Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 2004 (Romandan yapılan alıntuların sayfa numaraları bu basıma aittir).

⁴ Vecdi Bürün, *Peyami Safa İle 25 Yıl* adlı eserinde Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'ya çok benzeyen yaşlı bir kızı Büyükada'da tanıdığını ve ondan aldığı ilhamı geliştirerek *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanını yazmaya karar verdiğini, yazarın Muhiddin Nalbandoğlu'na verdiği notlarından aktarır: "*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanını kâğıda dökmeye önce tam on beş sene beri düşünüyorum. Matmazel Noraliya, Nuriye adında, babası tarafından Türk, fakat yabancı bir aile çevresi içinde büyümüş bir kızın adıdır. Bu kız romanda yoktur. Yalnız koltuğu vardır. Bu koltukta romandan evvel ölen Matmazel Noraliya değil, eserin bütün meseleleri oturur; yani bu koltuk bir semboldür. Roman okunmadıkça onun ne kadar esası her rolü olduğu anlaşılabilir. 'Tercüme' hissi vermesinden müteessirim. Okununca her parçasında Türk kalbinin çarptığı görülecek olan bu romana o isimden başka ismin yakışmadığı kabul edilecektir. On beş sene evvel bir yaz günü benî Büyükada'da bir eve götdürdüler, orada adı Noraliya'ya çok benzeyen bir kız tek başına yaşıyordu. Seksen yaşında bir kız. Babası Türk, anası yabancı, mükemmel

Roman, “Birinci Bölüm” ve “İkinci Bölüm” başlıklarını taşıyan iki büyük bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün sıkıntılı ve huzursuz havası ikinci bölümde yerini rahatlık ve huzura bırakır. İnci Enginün’ün çok yerinde tespitiyle, bu bölümlerin ilkinde tamamen siyah, ikincisine ise tamamen beyaz renk hâkimdir.⁵ Mehmet Tekin de birinci bölümdeki olayların büyük kısmının gece cereyan ettiğini, ikinci bölümde bu oranın -“Ferit’in geçirdiği mistik tecrübe dışında”- tersine döndüğünü belirtir.⁶

Türkçe ve Fransızca konuşuyordu. İnsanlardan tiksinerken bu köşke çekilmişti. 17 sene, sahibi olduğu dükkânların aylığını almak için bile Büyükağa’dan İstanbul’a inmemiş, yeni köprüyü ve elektrikli tramvayları görmemişti. Bütün ömrü hayal sukutlarıyla geçmiş, ana tarafından vefasızlıklar görmüş, sevdiği ile evlenememiş, iftiralara uğramış, insanlar hakkında iyi telâkkilerinin hepsi yıkılmış bir kız; bir tek emeli kalmıştı: Maden’deki mezarlıkta çiçeklerini kendi elleriyle çocukları gibi büyüttüğü mezara girmek. Gündüzleri bile pancurları kapalı, içinde mumlar yanan bir odada ufak yapılı olduğu için bir çocuk iskemlesi kadar küçük ve alçak bir koltukta oturuyordu. Fakat güneş onun içindeydi. Aydınlık ve sıcak bir ruhu vardı. Fevkalâde güzel konuşuyordu. Kültürlü idi. (Vanitas vanitatum, et omnia vanitas) bu dünyada her şeyin nafil bir kibir ve azametten başka bir şey olmadığını anlatan bu Lâtince sözü birkaç defa tekrarlamıştı. Akşamüstü ondan ayrılıp da, Maden’e doğru yürüdüğüm zaman bütün ömrüme eşine rastlamadığım tesirlerden biri altında ürperdiğimi hissettim. Bu ürperme uzun zaman devam etti. *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* romanı doğuyordu; fakat zihinde büyüyüp kâğıda çıkabilmesi için 12 sene lâzım geldi. İki garip tesadüf de kaydediniz: Birincisi Noraliya romanının tam mevzuunu 12 sene sonra Maden’de o kızın evinin birkaç ev aşağısında oturduğum köşkte kararlaştırmamdır. İkincisi garip ve hazin bir hikâyedir: Matmazel Noraliya’nın iskele civarında bir evi ve akrabaları vardı. Üç sene evvel bu evin önünden geçerken herhâlde ölmüş bulunan Noraliya’nın âkıbetini merak ettim, oradaki eczacı dostuma sordum, birdenbire ve parmağı ile uzakta bir noktayı göstererek, işte Noraliya gidiyor dedi. Koştu; yakalayamadım, fakat şüphem vardı. Akrabasının evine uğradım, ailede iki Noraliya olduğunu ve benim aradığının on sene evvel bir ameliyat neticesinde öldüğünü ve son hayal sukutuna uğradığını öğrendim; çünkü eliyle yetiştirdiği mezara gömülememişti. Balıklı’da öldüğü için, kimbilir nasıl bir aile ihmaline veya kimsesizliğinden gelen bir anlayışsızlığa yahut da son bir düşmanlığa kurban olmuş ve hastahane yakınlarındaki mezarlığa atılmıştı. Yalnız bütün romanda Noraliya’nın hayatı birçok insan kaderleri arasında bir safhadır. Romanın mevzuu onun hayatından ibaret değildir.” (Vecdi Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1978, s. 331-333).

⁵ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s. 265. Peyami Safa’nın 1339 (1923) yılında yayımlanan ilk hikâye kitabı da *Siyah Beyaz Hikâyeler* adını taşır. (Peyami Safa, *Siyah Beyaz Hikâyeler*, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1339).

⁶ Mehmet Tekin, *Peyami Safa’nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma*, Selçuk Üniversitesi Yayınları No. 78, Eğitim Fakültesi Yayınları No. 18, Konya 1999, s. 120.

Birinci bölüm, romanın baş karakteri Ferit'in "bir gazete ilânı" (s. 104) vasıtasıyla yerleştiği eski ve karanlık bir pansiyonda başlar. Beyoğlu'nda son derece pis bir sokak olan Yüksekaldırım'da bulunan bu pansiyon, içine "bir damla güneş gir[meyen]" (s. 114) kasvetli bir yerdir. Burada kalanların kimisi fiziksel kimisi ise psikolojik olarak hastadır. Ferit de çeşitli vehimlerin pençesinde kıvranmakta, zaman zaman sinir krizleri geçirmektedir. Pozitivist düşünce yapısında olan Ferit, inancı açısından nihilisttir. Hayatta inandığı hiçbir şey yoktur. Allah'a ve dine inanmaz. Odabaşı Vafi Bey tarafından "tâife-i cin yatağı" (s. 97) olarak nitelendirilen bu pansiyonda karşılaştığı bazı olağanüstü olayları akılcı yöntemlerle çözmek için çaba harcar. Ancak başarılı olamayınca hissettiği şüphe ve tereddütler yüzünden psikolojik durumu iyice alt üst olur. Sevgilisi Selma ile de sorunları vardır. Ona ve tüm kadınlara karşı hissettiği duygu şehvettir. Hedonist olduğu söylenebilir. Pansiyon sakinlerinden ruh hastası katil Ahmet Tosun, Ferit'in kendisine ve kız kardeşine hem maddî hem de manevî olarak sıkıntı çektiren teyzesini, Ferit'e yardım etmek amacıyla, ondan habersizce öldürür. Zengin bir kadın olan teyzesinin parasını da alıp Ferit'e getirir. Ferit, teyzesi hakkında kötü konuşarak, Ahmet Tosun'un onu öldürmesine sebep olduğu için vicdan azabına kapılır ve bunalıma sürüklenir. Pansiyonda tanıdığı ve yakınlık kurduğu Sorbonne mezunu, kültürlü bir felsefe öğretmeni olan Yahya Aziz'in tavsiyesiyle, biraz rahatlayabilmek amacıyla, kız kardeşini de yanına alarak, Büyükada'ya taşınmaya karar verir.

İkinci bölüm, Ferit'in Büyükada'da yerleştiği deniz manzaralı, güller ve ağaçlar ile çevrili, beyaz boyalı, aydınlık ve bakımlı köşkte başlar. Burası, yaklaşık bir yıl önce ölmüş olan Matmazel Noraliya'ya aittir. Bir süre sonra Matmazel Noraliya'nın ruhu Ferit ile irtibat kurar.⁷ Ferit, kendisini

⁷ Beşir Ayvazoğlu'nun *Peyami: Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı* adlı çalışmasında belirttiği üzere Peyami Safa, 1944-1945 yıllarında mistisizm ve parapsikoloji ile ilgilenmeye başlar. Bu konudaki Fransızca literatürü takip eder. Ruhları davet konusuna ilgi duyar. Ruhların dünyayı ziyaretlerine tanık olmak, onlarla iletişim kurmak ister. Peyami Safa "bu yeni merakını *Tasvir*'den ayrıldıktan sonra yazmaya başladığı *Vakit* gazetesine de taşımıştır. Bu gazetenin Peyami Safa'yı transfer ederek başlattığı hamledeki iddialı yazı dizilerinden biri de 'Ölümler Yaşıyor mu?' adındaki eserdir." Bu arada Peyami Safa, Server Bedii adıyla " 'Pazardan Pazara' başlığıyla çıkan yazılarında da sık sık tabiatüstü hadiselerle ve ispritizma konusuna değinmektedir." (Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 401-402). Beşir Ayvazoğlu, çalışmasının "Ruhlar Arasında" başlıklı on sekizinci bölümünde Peyami Safa'nın mistisizm ve parapsikolojiye olan tutkusunu geniş bir şekilde ele alır (Bkz. Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 401-423). Peyami

çok yakın hissettiği bu kadın sayesinde büyük bir değişim geçirir. Karanlık ruh dünyası iyileşir, vehimlerinden kurtulur. Önceden savunduğu ruh temelinden yoksun, maddeci fikirleri farklı bir boyut kazanmaya başlar. Roman, Ferit'in mistik düşünce çizgisine doğru bir değişim göstermesi ile sona erer.⁸

2. Peyami Safa'nın Türk Dili ile İlgili Görüşlerinin Matmazel Noraliya'nın Koltuğu Romanının Anlatımına Etkisi

Peyami Safa, roman türünün teknik meseleleriyle de çok yakından ilgilenmiş bir yazardır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* tekniği ile de dikkati çeken bir romandır. Berna Moran, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda yazarın, romanın baş karakteri Ferit'i "yansıtıcı merkez" olarak seçtiğini, bu durumda "diş dünyaya onun gözleri ile bak[tığını], kendisi[nin] anla-

Safa'nın *Mistisizm* adlı müstakil bir eseri de vardır. Bu eser daha sonra, yazarın nasyonalizm ve sosyalizm hakkında yazdığı eserler ile birleştirilerek *Nasyonalizm Sosyalizm Mistisizm* adıyla yayımlanmıştır (Peyami Safa, *Mistisizm*, Bâbîâlî Yayınevi İstanbul 1961; Peyami Safa, *Nasyonalizm Sosyalizm Mistisizm*, A Yayınları, İstanbul 1975). Beşir Ayvazoğlu, çalışmasında, Peyami Safa'nın *Mistisizm* adlı eserinden de bahseder (Bkz. Beşir Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 423, 434). Samet Ağaoğlu ise, *İlk Köşe* adlı eserinde, 1944-1945 yıllarında Peyami Safa ile Büyükada'da geçirdikleri zamanları anlatır: "Şimdi bu satırları yazarken 1944 ve 1945 yıllarında Büyükada'da Peyami Safa ile geçen gecelerden sahneler hatırlıyorum. Bu sahnelerdeki Peyami ile romanlarında yaşadığı kahramanların ruh yapıları arasındaki benzerlik ne kadar yakındı. Bir yandan realist, bir yandan mistik, romantik bir insan vardı karşımda. O, Profesör Macit Gökberk, ben bir salonda ailece buluşur, her konudan konuşur, münakaşalar yapardık. Fakat buluşmalarımızın bir başka perdesi daha vardı: Ruhları davet. Peyami Safa ruhun varlığına inanıyordu. Ona göre beden bir kalıptır. Asıl olan ruhtur. Beden ölür, toprak olur. Fakat ruh ebediyen yaşar ve bırakıp gittiği dünyayı sık sık ziyaret eder. Yeter ki onu çağırmasını bilelim." Samet Ağaoğlu kendisi ruhlara inanamamakla birlikte, Peyami Safa'nın ruh çağırma seanslarına katıldığını ifade eder; bu seanslarda olanları anlatır (Samet Ağaoğlu, *İlk Köşe (Edebiyat Hatıraları)*, Ağaoğlu Yayınevi Tesisler, Ekim 1978. s. 119-120). Vecdi Bürün de Peyami Safa'nın "felsefi anlamda ruhçu (Spiritualiste)" olduğunu belirtir (Vecdi Bürün, *a.g.e.*, s. 328).

⁸ Mustafa Kınış'ın *Peyami Safa'nın, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ile Hermann Hesse'nin Der Steppenwolf Adlı Eserlerinde Arayış ve Kendini Gerçekleştirme Sorunu* başlıklı doktora tezinde *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda arayış ve kendini geliştirme sorununun kapsamlı bir incelemesini bulmak mümkündür. (Mustafa Kınış, *Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ile Hermann Hesse'nin Der Steppenwolf Adlı Eserlerinde Arayış ve Kendini Gerçekleştirme Sorunu*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Semahat Yüksel, İstanbul 1998. Bu tez kitap olarak da basılmıştır: Mustafa Kınış, *Arayış ve Kendini Gerçekleştirme Sorunu*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000).

tıcı olarak ortadan silin[diğini]" söyler.⁹ Berna Moran, "Bu teknik birinci kişi ağzından yazmaya benzer, ama şu farkla ki kendi düşüncelerini bize anlatan birinci kişinin kafasından gelip geçenleri, okur doğrudan doğruya süreci içinde göremezken, 'yansıtıcı merkez'in zihin hâllerini olduğu gibi (düşünürken, karar verirken, tereddüt ederken) seyreder." der.¹⁰ Bu tekniğin romanın birinci bölümünde başarılı olduğunu ifade eder.¹¹ Sevim Kantarcıoğlu ise "Romanın özellikle birinci bölümünde, roman dünyasının gerçekleri[nin], bir merkez yansıtıcının bilinç süzgecinden geçirilerek okuyucuya verilmekte" olduğunu belirtir. "Geleneksel romanda kullanılan her şeyi bilen güvenilir bir gözlemci olan hikâyeci, eserin dramatik yapısı içinde sadece bağlayıcı bir rol oynamakta ve yazarın karakterlerine dıştan bakmasını sağlamaktadır. Bunun dışında modern romanın objektiflik idealine uygun bir şekilde yazar, büyük ölçüde roman dünyasının dışında kalmaktadır." der.¹² Mehmet Tekin de, Peyami Safa'nın "bakış açısı" tekniğini kullandığını ve "bu tekniğin en önemli yanı[nın], olayların, kahramanın bakış açısından takdimine imkân sağlaması, dolayısıyla yazarla eser arasındaki irtibatı en aza indirmesi" olduğunu söyler.¹³ "Romanda, anlatıcı tarafından verilmesi gereken bilgiler[in] 'yansıtıcı merkez' mevkiinde bulunan kişiye bırakıl[diğini]", bu görevi üstlenen "yansıtıcı merkez" in bir "ayna"ya benzediğini ve "kendisine gelen görüntüleri doğrudan doğruya okuyucuya aksettir[diğini]" ifade eder.¹⁴ Ferit'in özellikle birinci bölümde "yansıtıcı merkez"lik görevini başarıyla yerine getirdiğini de ekler.¹⁵

Yazarın, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda kullandığı anlatım teknikleri üzerinde de titizlikle çalıştığı görülmektedir.¹⁶

⁹ Berna Moran *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, 17. baskı, İstanbul 2004, s. 243.

¹⁰ Berna Moran, *a.g.e.*, s. 242.

¹¹ Berna Moran *a.g.e.*, s. 253.

¹² Sevim Kantarcıoğlu, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., 2. baskı, Ankara 2004, s. 95.

¹³ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s. 114.

¹⁴ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s. 115.

¹⁵ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s. 118. Metinde adları geçen edebiyat araştırmacıları, çalışmalarında, romanda kullanılan teknikler, özellikle de Ferit'in "yansıtıcı merkez"liği hakkında da ayrıntılı bilgi verirler (Bkz. Berna Moran, *a.g.e.*, s. 237-258; Sevim Kantarcıoğlu, *a.g.e.*, s. 94-103; Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s. 109-131).

¹⁶ Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanı için: "Bu romanda dünyanın hiçbir romanında bulunmayan bambaşka bir teknik kullandım; (...)" der ve "*Mat-*

Peyami Safa, romanında Türkçe'nin özellikleri ve meseleleri ile ilgili görüşlerini ifade edebilmek için de “yansıtıcı merkez” Ferit'in aracılığından faydalanmıştır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda bu konudan ilk olarak romanın başında, Ferit'in gördüğü bir rüyada fonetikle meşgul olması vesilesiyle bahsedilir:

“*FERİT, Ferid, it, id, t, d, t değil, d, fonetik, fonetik ve babasının kahkahaları; (...)*” (s. 7)

Ferit'in bu rüyayı görmesinin sebebi, uyandıktan bir süre sonra, pansiyona yerleşirken adını deftere kaydeden odabaşı Vafi Bey'in konuşmasını hatırlaması üzerine ortaya çıkar:

“*Odabaşı onun adını deftere kaydederken 'ben Ferid'i d ile yazarım' demişti. Ferid'in babası da bu fikirde idi ve Hâmid'in 'âhir-i ömrümüzde ismimizin sonuna bir it taktılar!' sözünü tekrarlarlarken kopardığı kahkahaların peşinden 'bugünkü imlâda fonetik yok, fonetik, fonetik!' diye bağırırdı.*”¹⁷ (s. 18-19)

Ferit, bu dil meselesi konusunda babasının da Vafi Bey'le aynı fikirde olduğunu ona söylemek istemiş, ancak Vafi Bey'in soğuk bakışları kendisine engel olmuştur. Dış diyalog olarak ifade edemediği bu düşüncesinin,

mazel Noraliya'nın Koltuğu'ndan evvel roman adına lâayık hiçbir kitap yazmadığımı sanıyorum.” cümlesiyle de bu romanına duyduğu sevgi ve güveni dile getirir (Bkz. Vecdi Bürün, *a.g.e.*, s. 333). Mehmet Tekin de, araştırmasında Peyami Safa'nın bu sözlerine de yer verir ve çok önemli bir noktaya dikkati çeker: Yazarın “dünyanın hiçbir romanında bulunmayan bambaşka bir teknik kullandı”ğı iddiasını “ihtiyatla karşılamak gerek”tiğini söyler. “Bakış açısı” diye adlandırılan bu tekniğin, Peyami Safa'dan çok önce H. James, V. Wolf, Kafka, J. Joyce... gibi yazarlar tarafından uygulandığını, dolayısıyla Peyami Safa'nın bu yeniliğini dünya romanı için değil, Türk romanı için kabul etmek gerektiğini belirtir (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s. 114, 113 numaralı dipnot). Berna Moran da Peyami Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda kullandığı anlatım tekniğinin Batı edebiyatındaki kullanımını hakkında bilgi verir. Bu tekniğin Türk edebiyatında ilk kez bu romanda denendiğine dikkati çeker (Berna Moran, *a.g.e.*, s. 237-258).

¹⁷ Peyami Safa, Türkçe üzerine 2 numaralı dipnotta zikredildiği gibi kitaplarının yanı sıra çeşitli makaleler de yazmış, Türkçe'nin özellikleri ve meseleleri hakkındaki görüşlerini aktarmıştır. Bu makalelerden yukarıda verilen örnekle ilgili olan bazılarının künyeleri şöyle sıralanabilir: Peyami Safa, “Gramersiz Olmaz”, *Objektif 1: Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 1990, s. 65-67; Peyami Safa, “Söylendiği Gibi Yazılamaz”, *a.g.e.*, s. 78-81; Peyami Safa, “Gramer Hazırlanıyor”, *a.g.e.*, s. 81-83; Peyami Safa, “Türk Gramerinin Esasları”, *a.g.e.*, s. 83-100; Peyami Safa, “İmlâmızın Temeli”, *a.g.e.*, s. 109-110; Peyami Safa, “Bir Hastanın Başucunda”, *a.g.e.*, s. 157-159; Peyami Safa, “İmlâmızın Vahdetsizliği”, *a.g.e.*, s. 276-278.

rüyasında bilinç yüzeyine çıktığını düşünür (s. 19). Yazar, psikoloji ilmine göre, insanın sesli olarak karşısındakine aktaramadığı düşüncelerinin rüya formunda dışa vurulduğu bilgisinden faydalanmış; rüyayı anlatım tekniğinin bir ögesi olarak kullanmak yoluyla, okuyucuya karakterin zihnini tüm açıklığıyla seyrettirmeyi başarmıştır.

Romanda Ferit'in yapacağı bir arkadaş ziyaretiyle ilgili olarak aklından geçenler iç konuşma tekniğiyle verilmiştir. Bu ilginç iç konuşmada Ferit'in ağzından yazarın, Türkçe'nin yeni imlâsına karşı olumsuz yaklaşımını da, Batı hayranlığının dildeki yansıması olan Türkçe cümlelerin arasına İngilizce kelime ve hatta cümlelerin karıştırılması konusundaki kızgınlığını da görmek mümkündür. Yazar, burada Türkçe ve İngilizce kelimelerde *h* sesinin tekrarıyla sağlanan incelikli bir oyunla da dildeki ikiliği hicveder:

“BUGÜN ne? Çarşamba. Meseledir. Suzy'ye gitmezsem küçük bir komplasyon. Ne demiş Selma'ya? 'Ferit, Ferit Bey bizden hoşlanmıyor.' Ferid... d harfi onun diliyle damağı arasında, babamı ve Vafı Beyi isyan ettirecek bir yumuşaklıkla eriyor. Neredeyse duman hâlinde burun deliklerinden çıkacak. Ferid-di der gibi ismin sonunda belli belirsiz bir i sesi de var. (...) Sahne şu: İlk damlayan Haldun'dur. (...) 'Haldun, kravatın şık. Fakat bu cekete gitmiyor.' (...) Hah, işte Apti de geldi. Apti değil, Selânikli ağzıyla Ab-di, Ab-ı-di. 'ı' çok hafif. El öper, Haldun'a döner: 'Hello, How are you,' Ben neredeyim? Holde. (...) 'Aman bu ipekli kadifeyi nereden buldun Suzy? Mister Coo'nun hediyesi mi?' 'Hayır Atıf Bey bulmuş. Aldı bana beş metre.' Atıf değil. Atıv.” (s. 52-54)

Buradaki “Selânikli ağzı” tabiri de dikkati çekicidir. Ferit'in bu iç konuşmasında adları geçen bazı arkadaşları gayrimüslim kökenlidir ve Osmanbey çevresinde yaşamaktadır. Bu çevrede genellikle gayrimüslimler yaşadığı için onların şivesi yaygındır. Ferit'in arkadaşlarının da kökenleri ve sosyal çevreleri sebebiyle bu şiveyi kullandıkları düşünülebilir.

Peyami Safa, Ferit'in Suzy'lerin evine yapacağı ziyaretle ilgili iç konuşması aracılığıyla iyelik eki meselesinin de üzerinde durur. “Yansıtıcı merkez” Ferit'in ağzından, iyelik ekinin kelimeye kattığı aidiyet anlamı şu şekilde ele alınır:

“ 'Ferit ne oturuyorsun burada?' 'Selma'sını bekler.' Ben 'sını'ya kaşlarımı çatarım. Hâlbuki hep o 'sını'nın peşindeyim .” (s. 54)

İyelik ekinin anlamıyla ilgili benzer bir örnek de romanın sonlarına doğru Matmazel Noraliya'nın ruhunun Ferit ile iletişim kurması ve Ferit'in bu olayı arkadaşı Yahya Aziz ile konuşması vesilesiyle verilmiştir:

- “(...) *Aziz Bey, insan kendinden geçince şuurunu da kaybeder. Ben kendimden geçtim, fakat şuurumu kaybetmedim. Daha doğrusu şuru kaybetmedim. Çünkü bu artık benim şuurum değildi. Ben yalnız o şuurun belki şahidi olarak vardım. Bu nüansı anlatamam.*” (s. 240)

Batı özentisinin dile yansımaları en açık şekliyle Ferit’in arkadaşlık ettiği Fenman ailesinde görülür. Seza Fenman gayrimüslim kökenli bir aileden gelmektedir. “*Amerikalılaşma hevesi*” ile yakın çevresinde gerçek adı yerine *Suzy* olarak çağrılmak ister (s. 58). Anne tarafından akrabası olan Cevat Fenman ile evlidir. Cevat Fenman da arkadaşları arasında *Mister Joe* adıyla anılır. Gayrimüslim kökenli bir aileden geldiği anlaşılan ve romanda “*dönme*” olarak nitelendirilen (s. 58) Cevat Fenman, Fransa’da okumuştur. Fransız kültürüne hayrandır. Her fırsatta Fransızca cümleler kurar, özellikle “*istiarelerini Fransızca’nın klişelerinden seçmek âdeti*”dir. (s. 68) Türkçe konuşmalarının arasında Fransızca kelimeler kullanmaya gayret eder. Ancak romanda Cevat Fenman’ın Fransızca’sının bozuk şiveli olduğu belirtilir. (s. 68) *Mister Joe* lâkabını karısının “*Amerikalılaşma hevesi*” (s. 58) yüzünden kullanır. Cevat Fenman lisede fizik öğretmenidir. *Fenman* soyadı ise yazarın hicivli dil oyunlarına bir örnektir. Cevat Bey’in pozitivist düşünceyle kurduğu sarsılmaz bağ ile Avrupa’ya duyduğu hayranlık sonucunda *fen* kelimesi ile İngilizce’de adam demek olan *man* kelimesi birleştirilmiş ve ona, fen adamı anlamını çağrıştıran *Fenman* soyadı verilmiştir. Bu soyadı, bu aileye çok uygundur. Suzan Fenman misafirlerine İngilizce hatırlar sorar, oğlunu uyutmak için “*Türkçe ninni yerine İngilizce türkü söyle[r].*” (s. 66) Yazar, “yansıtıcı merkez” Ferit aracılığıyla, köksüz ve dejenere Fenman çifti üzerinden, toplumun, günlük hayatlarında hiç gereği yokken Batı dillerinden isim, kelime ve hatta cümleler kullanma çabası içinde olan kesimini tenkit eder:¹⁸

¹⁸ Şevket Toker, *Ercüment Ekrem Talu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Peyami Safa’nın Romanlarında Alafrangalar* isimli çalışmasında adı geçen yazarların romanlarında yer alan alafrangaları ayrıntılı olarak inceler. Şevket Toker, çalışmasının Önsöz’ünde “incelediğimiz romanlarda yer alan alafrangaların çoğunun temel özellikleri, kendi değerlerini reddetmeleri, tam bir Batı hayranı ve taklitçisi olmaları ve Batı karşısında aşağılık kompleksi duymalarıdır.” der. (Şevket Toker, *Ercüment Ekrem Talu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Peyami Safa’nın Romanlarında Alafrangalar*, Ege Üniversitesi Yayınevi, Bornova İzmir 2005, s. III). Şevket Toker, çalışmasının Önsöz’ünde *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*’ndaki Seza ve Cevat Fenman çifti hakkında da bilgi verir. Seza ve Cevat Fenman’ın romanda “önemli işlevleri olmayan alafranga epizodik figürler” olduklarını belirtir (Şevket Toker, *a.g.e.*, s. II-III). Şevket Toker’in belirttiği üzere bu iki alafranga figürün romanda önemli işlevleri yoktur. Bizim çalışmamızda Peyami Safa’nın, Seza ve Cevat Fenman çifti üzerinden Batı dillerine

“Hele davetliler gelmeden, içeride on aylık piçini uyutmak için, Türkçe ninni yerine İngilizce bir türkü söyleyen Suzy’nin sesi ve onun *When Molly was a baby a baby’leri onu büsbütün gevşetti. (...) Suzy’nin a baby a baby a baby derken arada bir Türkçe ninni söylüyormuş gibi, eee... eee... eh pış... pış... pışş... pışş demesi onu öldürdü. (...) Çocuğunu İngiliz türküsüyle uyutan züppe karı (...)*” (s. 66)

Peyami Safa’nın, bu eleştirisini destekleyen görüşlerinden biri de Türkçe’de karşılığı bulunan yabancı sözcüklerin kullanılmasıyla ilgilidir. Peyami Safa, makalelerinde “Karşılığı bulunabilecek bir yabancı kelimeyi Türk lûgatına sokma[nın] Türkçe’nin kendi kaynaklarıyla zenginleşmesi ve tekâmül etmesi kabiliyetini bıçaklamak” olduğunu belirtir. “Tek bir yavaşma kelimeye karşı bile Türkçe’nin bütün hayranları ‘cinayet’ diyerek ayaklanırlarsa haklıdırlar. Çünkü bir kelimeye karşı onun yalnız Türkçesini değil, bütün bir lisan, hatta bütün bir millî istiklâl davasını müdafaa etmiş olurlar.” der.¹⁹

Romanda, Fenman ailesi ve ahabaları, Batı dillerinin Türkçe’de karşılığı bulunan kelimelerini kullanmayı tercih ederek, yazar tarafından eleştirilen bu durumun oluşmasına yol açmaktadır.

Peyami Safa, makalelerinde ilim terminolojisi meselesi üzerinde de durmuştur.²⁰ Bu konuda “Greko-Lâtin kültür çevresine dâhil milletler”in

özentiye, gereksiz yere bu dillerden isim, kelime ve hatta cümleler kullanılmasına yaptığı eleştiri ele alınmaktadır. Tanzimat’tan itibaren Batılılaşma çabası içine giren Türk toplumunda Batı’ya özenenler Avrupa dillerini öğrenmeye, bu dillerde konuşabilmeye özellikle gayret ederler. Bu durumun çok çarpıcı bir şekilde anlatıldığı romanlardan biri de Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Kıralık Konak*’ıdır. Bu romanda Naim Efendi’nin konağında yaşayan damadı Servet Bey, Batı’ya olan hayranlığı sebebiyle konakta Türkçe konuşulmasını yasaklar. Şevket Toker, çalışmasında, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Kıralık Konak* adlı romanındaki alafrangaları da ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır (Ercüment Ekrem Talu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Peyami Safa’nın romanlarındaki alafrangalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şevket Toker, *a.g.e.*).

¹⁹ Peyami Safa, “Yavaşma Kelimeler”, *Objektif 1: Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca*, Ötügen Neşriyat A.Ş., İstanbul 1990, s. 31-32. Peyami Safa’nın Türkçe’de karşılığı bulunabilecek yabancı kelimelerin kullanımıyla ilgili olarak yukarıda zikredilen görüşünü savunduğu makalelerinden bazılarının künyeleri şöyle sıralanabilir: Peyami Safa, “Yavaşma Kelimeler”, *a.g.e.*, s. 30-32; Peyami Safa, “Yabancı Kelimelerden Korkumuz”, *a.g.e.*, s. 73-74; Peyami Safa, “Dost ve Düşman Kelimeler”, *a.g.e.*, s. 101-103; Peyami Safa, “Yabancı Kelime Suiistimali”, *a.g.e.*, s. 225-226; Peyami Safa, “Yabancı Kelimeler ve Devlet”, *a.g.e.*, s. 257-258.

²⁰ Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri aydınlar ilim terminolojisi meselesi üzerinde durmuşlardır. Bu mesele hakkında Cumhuriyet öncesi yapılan faaliyetleri ay-

ortak sisteminin kabul edilmesini önermektedir. İlmî terimleri tercüme etmeye çalışmanın daha fazla karışıklığa sebep olacağını düşünmektedir. O yüzden Türkiye’de de “bir tek karar”la ilim konusunda Greko-Lâtin terimlerinin benimsenmesi gerektiğini söyler.²¹

Matmazel Noraliya’nın Koltuğu’nda da, Ferit’in bilgi sahibi olması ve vesilesiyle sık sık kullanılan tıp terimlerinin Türkçeleştirilmesinin doğru olmadığını düşüldüğü, Greko-Lâtin terminolojisinde kullanıldıkları hâllerıyla kalmalarının önerildiği görülür. Bu konuya romanda ilk olarak Ferit’in pansiyondaki komşularından Babuş lâkaplı küçük çocuğu muayene etmesi vesilesiyle değinilir:

“Mide çukurunda hafif ağrı. Nabız? Fena değil. Zehirlenme filân yok. Adı embaras gastrique. Peki, şuradaki echymose ne?” (s. 11)

Bu konuda verilebilecek bir başka örnek de Ferit’in, kapısındaki çatlaktan, o sırada tanımadığı pansiyon komşusu Ahmet Tosun’u sert bir şekilde kaşınırken gözetlemesi sırasında aklından geçen tıp terimleridir:

“Uyuz muydu tanburî? Hayır. Olsa olsa, Epidermopniti inginalis, yani éczéma marginé de Hebra. Oyluklara musallattır. Fakültede çocuklar buna ‘Enginar uyuzu’ derlerdi.” (s. 14)

rıntılı olarak inceleyen edebiyat araştırmacılarından Abdullah Uçman, “İstilahât-ı İlmiye Encümeni” başlıklı makalesinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde, özellikle de Tanzimat’ı takip eden yıllarda ilim terminolojisi ile ilgili faaliyetler hakkında bilgi verir. 1913 yılında kurulmuş olan İstilahât-ı İlmiye Encümeni’ni tanıtır, bu encümenin çalışmalarını anlatır. Abdullah Uçman, kapsamlı dipnotlarında ilim terminolojisi konusunda yazılmış diğer eserleri de ele alır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdullah Uçman, “İstilahât-ı İlmiye Encümeni”, *Tarih ve Toplum*, Kasım 2003, Sayı 239, s. 266-274).

²¹ Peyami Safa, “Terim Rezaleti”, *Objektif 1: Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 1990, s. 45. Peyami Safa’nın terminoloji meselesi üzerinde durduğu makalelerinden bazılarının künyeleri şöyle sıralanabilir: Peyami Safa, “Lisanın İstiklâli”, *a.g.e.*, s. 32-34; Peyami Safa, “İstilah Davası”, *a.g.e.*, s. 34-36; Peyami Safa, “Terim Rezaleti”, *a.g.e.*, s. 39-45; Peyami Safa, “Gene Terim Bahsi”, *a.g.e.*, s. 45-47 (“Gene Terim Bahsi” başlıklı makale “Terim Rezaleti” başlıklı makalenin ertesi günü yayımlanmıştır. “Terim Rezaleti”ndeki bilgilere ek mahiyetinde bilgiler içermektedir. Yazar tarafından “Gene Terim Bahsi” adının o yüzden verildiği anlaşılmaktadır. Bu iki makalenin *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlandıkları tarihlere göre künyeleri şu şekildedir: Peyami Safa, “Terim Rezaleti”, *Cumhuriyet* Gazetesi, 15 Aralık 1939; Peyami Safa, “Gene Terim Bahsi”, *Cumhuriyet* Gazetesi, 16 Aralık 1939; Peyami Safa, “Şalvar-Smokin Taraftarları”, *a.g.e.*, s. 49-51. Peyami Safa, “Esasta Anlaşmak Şarttır”, *a.g.e.*, s. 126-130).

İlmî terimler ile ilgili diğer bir pasaj ise Ferit'in sürekli Selma'yı düşünmesi üzerine bu durumuna bir teşhis koyma ve bu teşhisini Türkçe ifade edip edemeyeceğine karar verme çabası hakkındadır. Yazar, bu pasajın sonunda Ferit aracılığıyla ilmî terimler konusundaki fikrini açıkça beyan eder:

“*Bak, yine zihnim Selma'ya kaydı. Rakam saymak zihni belâ-fikirden kurtarmıyor. Belâ-fikir, yani musallat olan, belâ olan fikir; Obsession karşılığı olabilir mi? Olamaz. Her medeniyetin kendi ilim dili var. Greko-Lâtin medeniyetinin terimleri o medeniyeti benimsemiş milletler tarafından müşterek kullanılıyor ve kullanılmalıdır.*” (s. 135)

Peyami Safa'nın makalelerinde geniş bir şekilde ele aldığı “öz dil” hakkındaki görüşleri de romanda yansıtılmıştır. “Öz dil yoktur. Milletler arasında zarurî kültür mübadeleleri neticesinde her dil, yabancı dillerden kelime almıştır. Her dil mürekkeptir.”²² diyen Peyami Safa, hiçbir dilin sadece kendisine ait kelimelerden oluşamayacağını, yani “öz” olamayacağını savunmuştur.²³ Diller arasındaki etkileşim o kadar belirgindir ki yep-

²² Peyami Safa, “Dilde Özleşmenin Hudutları”, *Objektif 1: Osmanlıca, Türkçe, Uydurma*, Ötügen Neşriyat A.Ş., İstanbul 1990, s. 212. Peyami Safa'nın “öz dil” olamayacağına, zarurî durumlarda her dilin başka dillerden kelime aldığına dair görüşlerini aktardığı makalelerinden bazıları şöyle sıralanabilir: Peyami Safa, “Telâşa Lüzum Yok”, *a.g.e.*, s. 47-49; Peyami Safa, “Bu da Böylesine Bir Yobazlık”, *a.g.e.*, s. 179-180; Peyami Safa, “Dil Sıkıntısı”, *a.g.e.*, s. 206-207; Peyami Safa, “Bir Dilin Benliği”, *a.g.e.*, s. 208-210; Peyami Safa, “Dilde Özleşmenin Hudutları”, *a.g.e.*, s. 212-213; Peyami Safa, “Türkçemizin En Önemli Meselesi”, *a.g.e.*, s. 278-279.

²³ “Öz dil” meselesi de aydınların yakından ilgilendikleri meselelerden biri olagelmıştır. Mehmet Kaplan da bu mesele üzerinde durmuş; çeşitli makalelerinde “öz dil” hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir. Mehmet Kaplan, özellikle “Osmanlıca, Türkçe, öztürkçe” ve “Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa” adlı makalelerinde bu meseleyi ayrıntılı bir şekilde ele alır. “Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa” adlı makalesinde “aşırı öztürkçeci”liğin sakıncalarından bahseder. Peyami Safa'nın “öz dil” hakkındaki düşüncelerine de yer verir. Bu konuda, kendisinin de, Peyami Safa ve Peyami Safa gibi düşünen aydınlar ile aynı düşüncede olduğunu belirtir. Mehmet Kaplan, kendisini “aşırı öztürkçeci” değil, “normal Türkçeci” olarak nitelendirir. Mehmet Kaplan'ın “Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa” adlı makalesinde Atatürk'ün ve devrin pek çok aydınının bu mesele hakkındaki görüşlerini de bulmak mümkündür. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Kaplan, “Osmanlıca, Türkçe, öztürkçe”, *Türk Yurdu*, nr. 256, Mayıs 1956, s. 812-817; “Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa”, *Türk Yurdu*, nr. 260, Eylül 1956, s.161-168. “Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa” adlı makale Mehmet Kaplan'ın kültür ve dil hakkındaki seçilmiş makalelerinden oluşan *Kültür ve Dil* adlı eserinde de yayımlanmıştır: Mehmet Kaplan, “Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa”, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, 23. baskı, İstanbul Eylül 2007, s. 203-

yeni kelimelerin yaratılmasına bile sebep olabilir. Nitekim romana adını veren Matmazel Noraliya da İtalyan bir anne ile Türk bir babanın kızı olarak doğmuş; Türk olan babası tarafından kendisine Nuriye adı verilmiş; ancak bu isim İtalyan annesinin telâffuzuyla zamanla Noraliya'ya dönüşmüştür.

Yazar, Matmazel Noraliya'nın, sağlığında kendisine Nuriye ismiyle seslenilmesini tercih etmesine rağmen kimsenin onu bu isimle çağırmadığına dikkati çeker. Matmazel Noraliya'nın sağlığında yerine getirilmeyen bu istek, ölümünden sonra da hayata geçemeyecektir. Ona Nuriye diye hitap etmek isteyen Ferit bile istemsiz bir biçimde Noraliya adını kullanacaktır. Nihayet kitabın adı da *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'dur. Matmazel Noraliya ismi de diller arasındaki etkileşimin bir örneğidir.

Yazar, Ferit aracılığıyla, dil hakkındaki görüşlerini aktarmaya devam eder. Anlam açısından yakın sözcükler olan *anlamak* ve *sezmek* arasındaki farka da vurgu yapar:

Ferit, kendisini kötü hissettiği vakit ilâcını yutmak amacıyla girdiği muhallebicide göz göze geldiği ve sıkıntısının sebebini soracağını hissettiği ihtiyar adama karşı aklından babasını, ölmüş olan annesi ve ablalarını, teyzesini, kız kardeşini, yaşadığı zor hayatı geçirdiği bir iç konuşma yapar. Bu iç konuşmanın sonu:

“Kaderim irademe haciz koyuyor ve kaderlerine borçlanan sefih bir ana babadan alacaklarını benden istiyor. Arada bir, işte böyle, müthiş bir bilanço ile karşıma dikiliyor. Bak şunu sana nasıl anlatayım? Anlamasan bile sezeceksin: Benden evvel kimbilir kaç batm'ın belki bende son dejenerelik mümessilini yakaladığı bir tarla mirasının hesabını benden istiyor.” (s. 63) *şeklindedir.*

Bu iki yakın anlamlı kelimenin kullanımıyla ilgili bir diğer örnek ise Selma'ya gösterdiği şehvet duygusunun sonunda onu darıltmasının ardından yaptığı iç konuşma esnasında görülür. Ferit, Selma'nın *“Bende... Bir ruh yok mu?”* (s. 73) sorusu üzerinde düşünmektedir:

“Selma ben seni artık bacaklarında değil, gözlerinde buluyorum. Ruh, ruh...Selma! Şüphesiz bir ruhumuz var. Ve yalnız ruhumuz var. Affet beni. Fakat anladım Selma. Zaten seziyordum, fakat artık ‘anladım’.” (s. 130)

Ferit, sevgilisi Selma'nın sorduğu *“Niçin böylesin Ferit?”* (s. 73) ve *“Hep öyle misin?”* (s. 125) soruları üzerine *“böyle”* ve *“öyle”* kelimelerinin

212. Mehmet Kaplan'ın *Kültür ve Dil* adlı eserinde kültür ve dil ile ilgili meseleler hakkındaki tartışmaları geniş bir şekilde ele aldığı ve bu tartışmaları değerlendirdiği makaleleri de mevcuttur).

akrabalığı hakkında düşünür. Peyami Safa Ferit aracılığıyla bir dil meselesine daha işaret etme imkânı bulmuştur:

“Selma ona ‘niçin böylesin Ferit?’ diye sormuştu. Bak, ‘böyle’ kelimesinin ‘hep öyle’ ile akrabalığına da Ferit şimdi dikkat ediyordu. ‘Öyle ve ‘böyle’ hemen hemen aynı şey. İşte bir mesele daha.” (s. 134)

Ferit’in sevgilisi Selma hakkındaki duygu ve düşünceleri ile ilgili iç konuşmasında Selma’nın ismi ile ismin yerine kullanılan 3. tekil şahıs zamiri “O” arasındaki duygu farkını ortaya koyduğu pasaj da dikkati çeki-cidir:

“İki gün içinde Selma benim içimde nasıl büyüdü. Niçin? Ben hiçbir zaman Selma’ya bu kadar bağlanmadım. Selma’yı düinden beri sevmeye başlamışım gibi geliyor. Daha evvel hiç sevmiyordum Selma’yi. Bak, ‘onu’ diyeceğim yerde, onun ismini tekrarlamak daha hoşuma gidiyor. Selma, Selma, Selma’yi, Selma’nın, Selma... Bu bir isim fetişizmi midir?” (s. 136)

Aynı iç konuşmada Ferit’in ağzından Peyami Safa’nın, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’de yeni doğmuş çocuklara Batı dillerinin melodisine uygun isim koyma eğilimi konusundaki düşünceleri yansıtılmıştır:

“Eskiden ‘Selma’ adı sinirime dokunurdu. Araççadan frenk ahengine uygun isim yapmanın moda olduğu devirlerin yadigarı: Selma, Sara, Leylâ, Neclâ, Azra, Feyha, Cevza, Semra, Hamra... Şimdi bu isimlerin hepsi güzel geliyor bana.(...) Aşk bu mudur?” (s. 136)

Yine bu iç konuşma sırasında Ferit’in zihninden geçen teyzesini öldürme düşüncesi, Ferit’i “şüphesiz” sözcüğünün anlamı ve kullanımının sıklığı üzerinde de düşünmeye yöneltir:

“Şüphesiz her büyük ruhta bu istidat vardır. Orada kinin nisbetleri de büyüktür. Büyük ruh? Şüphesiz benim büyük bir ruhum var. ‘Şüphesiz’... Çok defa cümlelerin başında dilimize musallat olan bu ‘şüphesiz’ içinde kavrandığımız şüphelerden hiç değilse sözle kurtulmak ihtiyacının ifadesi mi?” (s. 136-137)

Ferit, kardeşi Nilüfer ile bir insana duyulan aşk ve Selma hakkındaki hisleri üzerine yaptığı konuşma esnasında kelimelerin yalın ile ek almış hâlleri arasındaki anlam farkını da vurgular:

–“Bak, yavrurum, alâkalandığımız birisi, bizden uzaklaştıkça ayağı realiteden kesilir. Yani gözümüzün önünde olmadıkça, o gerçek değildir. Ve araya giren zaman ve mesafe onu bulandırır. Anladın mı? Rüya olmaya başlar. Rüya değil, ‘Rüyada’ olmaya başlar. Aşk bir rüyadır. Ve rüyada insan iyi görülmez.” (s. 300)

Peyami Safa'nın Türkçe hakkındaki görüşlerinin romanın anlatımına etkisi, romandaki en karakteristik örnekler üzerinden işlenmeye çalışılmıştır.

3. S o n u ç

Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda Türkçe'nin özellikleri ve meseleleri ile ilgili düşüncelerini yansıtmayı başarmıştır. Öncelikle çok ilginç bir konu seçmek; Ferit gibi duygu ve düşünce dünyası canlı, durumlar ve olaylar üzerinde derinlemesine duran bir baş karakter yaratmak ve onu “yansıtıcı merkez” olarak kullanmak suretiyle, Türkçe ile ilgili görüşlerini çok başarılı bir şekilde aktarma imkânı bulmuştur. Sonuç olarak, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, mistik çizgisinin yanı sıra, bu çalışmanın konusunu oluşturan, yazarının Türkçe hakkındaki görüşlerinin romanın anlatımına etkisi ile de Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının dikkati çekici örneklerinden biridir, denilebilir.

“THE INFLUENCE OF PEYAMI SAFA'S VIEWS CONCERNING TURKISH LANGUAGE
ON THE NARRATION OF THE NOVEL *MATMAZEL NORALIYA'NIN KOLTUGU*”

Abstract

Peyami Safa, one of the most interesting writers of Turkish literature during the Republican period has several works in various literary genres and he is also one of the most hard-working writers concerning the issue of language. In fact, he also has comprehensive studies about the characteristics of the Turkish language and its main issues. He meticulously used the language first in his novels dealing with the conflict between East and West and then also in his novels written in a psychological and philosophical perspective. Peyami Safa succeeds in one of his psychological and philosophical novels titled Matmazel Noraliya'nın Koltuğu to express his views concerning the characteristics of the Turkish language and the related issues of it through his choice of theme, the created characters and techniques of narration. Thus, it can be claimed that Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, is also one of the most significant novels of Turkish literature in the Republican period in this respect. In this article it is aimed to study the influence of Peyami Safa's views concerning the Turkish language on the narration of the novel Matmazel Noraliya'nın Koltuğu.

Keywords

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, characteristics of Turkish language, the issues of Turkish language, narration of Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, the influence of Peyami Safa's views concerning Turkish language on the narration of the novel Matmazel Noraliya'nın Koltuğu.